

II. Metodické vysvětlivky

Obsah hlavních pojmů používaných v publikaci plně odpovídá definicím ukazatelů uvedeným v "Rezoluci o statistice ekonomicky aktivního obyvatelstva, zaměstnanosti, nezaměstnanosti a podzaměstnanosti". Tato rezoluce, přijatá 13. mezinárodní konferencí statistiků práce v říjnu 1982, obsahuje komplexní definice a doporučení ILO pro sledování uvedených jevů. V šetření jsou zohledněny i další závazné mezinárodní normy zejména úžeji orientované rezoluce ILO a mezinárodní klasifikace a číselníky se vztahem k problematice trhu práce.

Definice pojmů VŠPS se soustřeďuje jen na základní ukazatele. Význam specifických ukazatelů je buď zřejmý nebo jej může v případě potřeby uživatel získat na ČSÚ.

II. A. *Ekonomický status*

Ekonomický status vyjadřuje základní rozdělení obyvatelstva ve věku 15 let a více podle zařazení na trhu práce. Tato populace je členěna na **ekonomicky aktivní obyvatelstvo, tj. zaměstnané a nezaměstnané, a obyvatelstvo ekonomicky neaktivní.**

II. B. *Zaměstnanost*

Na 15. mezinárodní konferenci statistiků práce v roce 1993 byla přijata klasifikace postavení v zaměstnání ICSE-93, která vytvořila základní terminologii pro jednotlivé skupiny zaměstnaných. Skupině zaměstnavatelů podle ICSE odpovídá skupina podnikatelů se zaměstnanci ve VŠPS a skupině pracovníků na vlastní účet pak odpovídá skupina podnikatelů bez zaměstnanců.

1. **zaměstnaní** jsou všechny osoby 15leté a starší, které během referenčního týdne příslušely do následujících kategorií :
 - 1.1. **placení zaměstnaní**, kteří spadají do těchto skupin :
 - 1.1.1. **"v práci"**. Jsou to osoby, které během referenčního týdne vykonávaly nějakou práci za mzdu nebo plat a odměna jim byla vyplácena v penězích nebo naturáliích. Není přitom rozhodující, zda jejich pracovní aktivita měla trvalý, dočasný, sezónní či příležitostný charakter a zda měly jen jedno nebo více souběžných zaměstnání.
 - 1.1.2. **"v zaměstnání, ale ne v práci"**. Jedná se o osoby, které již pracovaly ve svém současném zaměstnání, ale během vykazovaného období nebyly dočasně v práci a přitom měly formální vazbu k tomuto zaměstnání. Formální vazbou k zaměstnání se rozumí především pracovní poměr (v současné legislativní úpravě pracovní smlouva, jmenování a volba), dále dohoda o provedení práce a dohoda o pracovní činnosti, popř. další smluvní vztahy mimo oblast pracovního práva (např. autorské smlouvy).
 - 1.2. **zaměstnaní ve vlastním podniku**, kteří spadají do těchto skupin :

- 1.2.1. **"v práci"**. Jsou to osoby, které během referenčního týdne vykonávaly nějakou práci pro zisk nebo rodinný příjem, bez ohledu na to, zda byl vyjádřen v penězích nebo v naturáliích.
- 1.2.2. **"v podniku, ale ne v práci"**. Jsou to osoby s vlastním podnikem, které nebyly z jakéhokoliv důvodu během referenčního týdne dočasně v práci.

Pro účely zjišťování je pojem práce interpretován jako **práce alespoň po dobu jedné hodiny v referenčním týdnu**. Za **zaměstnané** jsou považováni i **učni**, kteří dostávají mzdu, plat nebo odměnu podle stejného principu jako jiné osoby. Obdobně **osoby připravující se ve školách na své budoucí zaměstnání, osoby v domácnosti a další osoby** zabývající se především mimoekonomickými aktivitami, které však v referenčním období byly navíc v zaměstnání, jsou také považovány za zaměstnané. Do skupiny zaměstnaných naopak **nejsou automaticky zahrnovány osoby na rodičovské dovolené**, jejichž postavení má podle metodiky ILO odlišný charakter.

Zaměstnanci jsou osoby s formální vazbou k zaměstnání bez ohledu na to, zda v referenčním týdnu skutečně pracovaly či nikoliv. Mezi zaměstnance patří podle ILO rovněž příslušníci armády (vojáci z povolání). Kategorie příslušníků armády je zahrnuta do celkové zaměstnanosti a údaje za tyto osoby jsou součástí II. okruhu přílohových tabulek (zaměstnanost v NH).

Jako samostatná kategorie jsou klasifikováni **členové produkčních družstev**. Pro potřeby mezinárodního srovnání jsou pak tyto osoby na doporučení ILO spojovány se skupinou zaměstnanců.

Zaměstnavatelé a pracovníci na vlastní účet jsou považováni za zaměstnané ve vlastním podniku. Za zaměstnané ve vlastním podniku se považují i **pomáhající rodinní příslušníci** bez ohledu na počet hodin odpracovaných během referenčního týdne.

II. C. **Nezaměstnanost**

1. **nezaměstnaní** jsou všechny osoby 15leté a starší, které ve sledovaném období **souběžně splňovaly dále uvedené tři podmínky**:

- nebyly zaměstnané,
- hledaly aktivně práci. Formou aktivního hledání práce se rozumí hledání prostřednictvím úřadu práce nebo soukromé zprostředkovatelný práce, dále hledání práce přímo v podnicích, využívání inzerce, podnikání kroků pro založení vlastní firmy, podání žádosti o pracovní povolení a licence nebo hledání zaměstnání jiným způsobem,
- byly připraveny k nástupu do práce, t.j., během referenčního období byly k dispozici okamžitě nebo nejpozději do 14 dnů pro výkon placeného zaměstnání nebo zaměstnání ve vlastním podniku.

Pokud osoby **nesplňují alespoň jednu ze tří uvedených podmínek**, jsou klasifikovány jako **zaměstnané** nebo **ekonomicky neaktivní**. Jedinou výjimkou je skupina osob, které práci nehledají, protože ji již našly, ale nástup je stanoven na pozdější dobu (nejpozději do 3 měsíců). Tyto osoby jsou podle definice Eurostatu zařazeny rovněž mezi nezaměstnané.

- 1.1. **registrovaní nezaměstnaní** představují tu část nezaměstnaných, která pro aktivní hledání zaměstnání využívá služeb profesionálních organizací, ať již státních (úřady práce) nebo soukromých (zprostředkovatelný práce).

- 1.1.1. **nezaměstnaní, registrovaní úřady práce** jsou nezaměstnaní splňující obecné podmínky nezaměstnanosti, kteří aktivně hledají zaměstnání prostřednictvím úřadu práce. Není přitom rozhodující, pobírají-li příspěvek před nástupem do zaměstnání nebo ne.
- 1.2. **neregistrovaní nezaměstnaní** jsou nezaměstnaní splňující obecné podmínky nezaměstnanosti, kteří aktivně hledají zaměstnání jinou formou než prostřednictvím organizací zprostředkovávajících práci (v případě České republiky prostřednictvím úřadů práce).

II. D. *Relativní ukazatele*

Metodické změny obsahu jednotlivých kategorií ekonomického statusu ovlivňují hodnotu relativních ukazatelů. V tomto ohledu je třeba vždy posuzovat vývoj jednotlivých relativních ukazatelů ve srovnatelné metodice.

- 1.1. **míry nezaměstnanosti** procentuálním způsobem vyjadřují vždy **podíl nezaměstnaných** (čítatel) na **celkové pracovní síle** (jmenovatel). Rozdíl mezi různými mírami nezaměstnanosti spočívá především v použité metodice stanovení čitatele a jmenovatele míry, ale i v přesnosti zdrojů dat a časové srovnatelnosti obou údajů. Protože především metodika má rozhodující vliv na hodnotu míry, je nutno vždy důsledně rozlišovat, o jaký ukazatel se jedná.
- 1.1.1. **obecná míra nezaměstnanosti (ILO)** je ukazatel získaný z výsledků VŠPS podle mezinárodních definic a doporučení. V čitateli i jmenovateli jsou šetřené osoby uváděny podle místa jejich pobytu.
- Čítatel :** zahrnuje nezaměstnané podle ILO
Jmenovatel : zahrnuje pracovní síly podle ILO
- 1.1.2. **míra dlouhodobé nezaměstnanosti (ILO)** je ukazatel získaný z výsledků VŠPS podle definice Eurostatu. V čitateli i jmenovateli jsou šetřené osoby uváděny podle místa pobytu.
- Čítatel :** zahrnuje nezaměstnané více než jeden rok podle ILO
Jmenovatel : zahrnuje pracovní síly podle ILO
- 1.1.3. **specifické míry nezaměstnanosti** jsou ukazatele popisující nezaměstnanost určité sociální, věkové nebo jiné skupiny obyvatelstva.
- Čítatel :** zahrnuje všechny nezaměstnané z dané skupiny obyvatelstva.
Jmenovatel : zahrnuje pracovní síly, tj. zaměstnané a nezaměstnané z téže skupiny obyvatelstva.
- 1.2. **míra ekonomické aktivity** vyjadřuje podíl počtu zaměstnaných a nezaměstnaných (pracovní síly) na počtu všech osob 15letých a starších.
- 1.3. **míra zaměstnanosti** vyjadřuje podíl počtu zaměstnaných na počtu všech osob 15letých a starších.

Poznámka :

Do konce 2. čtvrtletí 2004 publikovalo MPSV **míru registrované nezaměstnanosti podle tzv. staré metodiky**, jejíž konstrukce vychází z dostupných zdrojů úřadů práce a státní statistiky, kterými jsou:

Čítatel : přesná evidence registrovaných, neumístěných uchazečů o zaměstnání, vedená úřady práce v okrese trvalého bydliště uchazeče.

Jmenovatel : počet zaměstnaných v NH s jediným nebo hlavním zaměstnáním podle výsledků VŠPS (klouzavý průměr posledních čtyř čtvrtletí) + počet registrovaných neumístěných uchazečů o zaměstnání evidovaných na úřadech práce (klouzavý průměr posledních 12 měsíců).

Od 3. čtvrtletí 2004 přistoupilo MPSV k metodické změně spočívající v odlišném zahrnování některých skupin osob jak do čitatele, tak do jmenovatele.

Čítatel: v čítateli je uveden pouze počet tzv. **dosazitelných neumístěných uchazečů o zaměstnání**. Jsou to všichni uchazeči o zaměstnání podle zákona o zaměstnanosti č. 435/2004 §24, kteří mohou ihned nastoupit do zaměstnání.

Jmenovatel: počet zaměstnaných z VŠPS + počet pracujících cizinců podle evidence MPSV a MPO + počet dosazitelných neumístěných uchazečů o zaměstnání (vše klouzavý roční průměr).

II. E. Další speciální ukazatele

- 1.1. **celková pracovní síla** (Labour Force) zahrnuje všechny osoby 15leté a starší, které splňují požadavky na zařazení mezi zaměstnané v národním hospodářství nebo nezaměstnané.
- 1.2. **ekonomicky neaktivní obyvatelstvo** (osoby mimo pracovní sílu) jsou všechny osoby, které nebyly zaměstnány během referenčního období a nejsou v současnosti ekonomicky aktivní (např. děti předškolního věku, osoby navštěvující různé vzdělávací instituce, starobní důchodci, dlouhodobě nemocné nebo invalidní osoby apod.). Pro ně je charakteristické, že **nesplňují 3 základní podmínky nezaměstnanosti**. Patří sem např. i uchazeči o zaměstnání evidovaní na úřadu práce, ale neschopní nastoupit práci do 14 dnů (např. z důvodu probíhající rekvalifikace). Proti dříve uváděným údajům patří do této skupiny i osoby na rodičovské dovolené, pokud nesplňují podmínky pro zařazení mezi zaměstnané či nezaměstnané.
- 1.3. **podzaměstnaní** jsou všechny osoby v placeném zaměstnání nebo osoby pracující ve vlastním podniku, ať již byly nebo nebyly v práci, které pracují ve svém hlavním zaměstnání na částečný úvazek nebo méně než 40 hodin týdně, a přejí si pracovat vyšší počet hodin než ve stávajících zaměstnáních.

II. F. Srovnatelnost s výsledky publikovanými Eurostatem

Členské země EU pravidelně zasílají anonymizovaná čtvrtletní mikrodata z národních šetření do Eurostatu. Tato mikrodata obdobně zasílají i členské země EFTA: Švýcarsko, Norsko a Island a kandidátské země EU. Mikrodata umožňují konstruovat obsah základních ukazatelů a z nich odvozených měr, které se mohou odlišovat od dlouholeté praxe zavedené v jednotlivých zemích a může se projevit i diference v obsahu ukazatelů, vymezených v jednotlivých tematických okruzích v rámci publikačního systému Eurostatu. Členské země EU jsou povinny zasílat mikrodata Eurostatu do 90ti dnů po skončení čtvrtletí. V roce 2003 Eurostat podstatně revidoval svůj informační systém a zaměřil se na publikaci vzájemně porovnatelných dat o vývoji ekonomické aktivity, zaměstnanosti a nezaměstnanosti za všechny členské země EU. Publikování těchto údajů má především charakter čtvrtletních a ročních studií, které jsou zveřejňovány v edici Statistics In Focus (SIF). Vedle systému SIF je běžně dostupná multimediální databáze Eurostatu, která poskytuje obsáhlé číselné přehledy opět zaměřené na srovnatelnost výsledků výběrového šetření za všechny země EU.

V databázi Eurostatu jsou k dispozici:

a) Strukturální indikátory, což jsou roční průměry zemí EU za vybrané charakteristiky z výběrového šetření Labour Force Survey (LFS), jehož národní verzí je v případě ČR VŠPS:

- Růst zaměstnanosti
- Míra zaměstnanosti
- Míra zaměstnanosti starších osob (55-64letých)
- Průměrný věk odchodu z trhu práce
- Celoživotní vzdělávání
- Míra nezaměstnanosti
- Stupeň vzdělání mladých (20-24letých)
- Variabilita regionální zaměstnanosti
- Mladí, kteří předčasně opustili vzdělávací proces
- Míra dlouhodobé nezaměstnanosti
- Počet osob v domácnostech, kde nikdo nepracuje

b) Čtvrtletní údaje

Čtvrtletní údaje zahrnují charakteristiky, které jsou za ČR dostupné v pravidelné čtvrtletní publikaci o výsledcích VŠPS

c) Měsíční predikce

Eurostat měsíčně uvádí ve své databázi predikci měsíční míry nezaměstnanosti za jednotlivé členské země EU, kterou vypočítává na základě dostupných dat o vývoji počtu registrovaných uchazečů o zaměstnání, které zpětně reviduje podle čtvrtletních výsledků VŠPS.

Při hodnocení údajů z různých zdrojů Eurostatu, ale i v rámci jednotlivých titulů vydávaných Eurostatem je nutné mít na zřeteli, že obsah ukazatelů se může v detailech lišit od obsahu, jak jej čtenář chápe. V rámci svého informačního systému Eurostat např. publikuje počty zaměstnaných ve věkové skupině 15–64 let a nikoliv ve skupině 15+letých, jak je obvyklé ve čtvrtletní publikaci ČSÚ a obdobně zveřejňuje míru nezaměstnanosti za skupinu 15-74letých osob. Při komparaci dat ze zdrojů Eurostatu a ČSÚ je nutné respektovat příslušné metodické poznámky zvláště v případech porovnávání měr zaměstnanosti, nezaměstnanosti a ekonomické aktivity. Odlišnosti se vyskytují i ve výpočtu průměrných ročních hodnot, kdy Eurostat používá v některých případech z důvodu srovnatelnosti data za 2. čtvrtletí, protože průměrné údaje nejsou za všechny členské země EU k dispozici.

Pro informaci je uveden odhad harmonizované míry nezaměstnanosti Eurostatu za březen 2011. Míra nezaměstnanosti v ČR byla nižší než měsíční průměr za všech 27 členských zemí EU a nižší než průměr za země původní patnáctky. Nejvyšší úroveň nezaměstnanosti byla ve Španělsku a v baltských zemích, rychle rostla v Řecku a Irsku.

**Harmonizovaná měsíční míra nezaměstnanosti Eurostatu za jednotlivé členské země EU
(březen 2011)¹⁾**

		v %	
Země	Míra nezaměstnanosti	Země	Míra nezaměstnanosti
EU – 27 zemí	9,5	Litva	17,3 (prosinec 2010)
Belgie	7,7	Lucembursko	4,5
Bulharsko	11,4	Maďarsko	11,9
Česká republika	6,9	Malta	6,3
Dánsko	7,9	Nizozemsko	4,2
Německo	6,3	Rakousko	4,3
Estonsko	14,3 (prosinec 2010)	Polsko	9,8
Řecko	14,1 (prosinec 2010)	Portugalsko	11,1
Španělsko	20,7	Rumunsko	7,4 (prosinec 2010)
Francie	9,5	Slovensko	13,9
Irsko	14,7	Slovinsko	8,1
Itálie	8,3	Finsko	8,0
Kypr	7,2	Švédsko	7,7
Lotyšsko	17,2 (prosinec 2010)	Spojené království	7,6 (únor 2011)

¹⁾ Obecná míra nezaměstnanosti se vztahuje k věkové skupině 15-74 let.

Zdroj: Eurostat

Pozn.: Jedná se o sezónně očištěné údaje.

Všechny výše uvedené údaje za členské země EU jsou dostupné z databáze Eurostatu. Tato databáze je nejlépe přístupná přes internet ČSÚ: Mezinárodní srovnání, EU – Evropská data (ESDS) – Obecná databáze. Uživatel má možnost si volit ve výstupu parametry podle své potřeby jako věková skupina, pohlaví, stupeň vzdělání, konkrétní země, odvětví činnosti apod.